

Antroposofins människosyn

De flesta av oss har väl hört talas om Waldorfskolan, om mistelterapi, Vidarkliniken och inte minst biodynamisk odling av grönsaker.

Många, men kanske inte alla, är underkunniga om att den gemensamma nämnare bakom dessa företeelser är antroposofin – den rörelse som grundades av **Rudolf Steiner** i början av seklet. Än färre skulle väl på rak arm kunna säga tjugofem ord om vad antroposofin innebär – betecknande nog även en hel del av sådana personer som anser sig ha sympatier för denna riktning. För att bli medlem av en antroposofisk grundförening räcker det nämligen att vara ense om att antroposofin äger ett berättigande. Antroposoferna bedriver ingen mission, och går av princip aldrig i polemik i frågor som rör den egna läran.

Det följande avser att belysa frågan, huruvida detta inte är en ovanligt förnuftig hållning.

Från teosofi till människovetenskap

Antroposofin har på senare tid fått en hel del utrymme i massmedia. I ett sk hälsoprogram i TV 2 framträdde en myndig an-

troposofisk talesman från Järna och förklarade för en andäktig reporter, att rörelsens namn var sammansatt av ordet antropos, som betyder människa, och Sofia, som var vishetens gudinna. Så är det kanske inte riktigt, men ordet betyder ju ungefär människokunskap eller vetenskapen om människan.

Nu har vi ju redan en massa vetenskaper om människan (antropologi, etnologi, psykologi, medicin, etc, etc) – men antroposofin är vetenskapen med stort V och innefattar alla dimensioner av ämnet. För att förstå antroposofins anspråk härvid är det viktigt att veta, att den utvecklades som en del av den teosofiska rörelsen – där har vi ju haft så pass prominenta svenska figurer som **Selma Lagerlöf** och **Kata Dahlström**.

Vad menas då med teosofi? Ett av dess huvudsyften var att "företa en systematisk undersökning av livets och materiens mystiska potentialer eller vad som brukar kallas "ockultism". På mystisk grund skulle den smälta samman de stora världsreligionerna. Mer allmänt kan man definiera teosofi som varje systematiskt anspråk på att genom spekulation eller uppenbarelse äga direkt kunskap om det absoluta, Gudomens sanna natur, och som därur härleder fenomenvärlden. Jag menar att man kan se teosofi i dess vidaste bemärkelse som mysticismens teoretiska sida – eller mysticismen som teosofins praktiska sida.

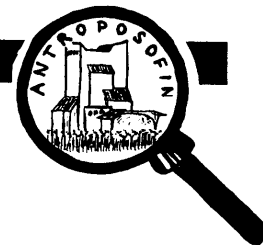
Mycket av den moderna teosofins rötter kommer från nyplatonismen via **Paracelsus** och skomakarfilosofen **Jacob Böhmes** arbeten, som i sin tur hade stor betydelse för

Lära enligt Waldorf

TV 2

22.00

■■■ – Om inte känslan och viljan finns med spelar det ingen roll hur mycket teoretisk kunskap man har. Eleven kommer

Schelling och den tyska holistiska romantiska rörelsen som gick under namnet *Naturphilosophie*, och som var en av Goethes inspirationskällor.

Denna strömning skulle i mitten av 1800-talet på nytt befruktas av orientaliska tankeströmningar (den nyplatoniska idévärlden innehöll redan från början viktiga österländska element).

Att så skedde skylldes **Helena Petrovna Blavatsky**, en rysk adelsdam som genom klokt giftermål tidigt blev änka och företog resor till Tibet, landsteg med **Garibaldi** i Italien mm. Hon anlände så småningom till USA fylld av nya friska idéer, som hon

Helena Petrovna Blavatsky
(1831-1891)

hämtat i Indien, framför allt om själavandring, karma och om hemlig visdom som under århundradena vidareförts av s k mahatmor, med vilka hon ansåg sig stå i kommunikation.

I USA stod intresset för spiritismen i sitt flor i mondäna salonger, och madame Blavatsky gjorde stor succé. Det teosofiska sällskapet bildades 1875 av henne och en överste **Olcott**. Deras ambitioner var globala och innefattade bl a studiet av det ockulta.

Steiner, utbrytaren

Med de nya kommunikationsmedlen stod det inte på förrän också Europa fått sina Teosofiska sällskap.

Antroposofins store lärofader, Rudolf Steiner, (1861-1925), kom i kontakt med rörelsen på 1890-talet, då han för Goethe-Schillerinstitutet i Weimar redigerade Goethes naturvetenskapliga arbeten. Dessa skrifter stod under ett betydande inflytande såväl från **Spinozas** panteism som från Schelling, och Steiner skulle snart komma att återfinna viktiga inslag av teosofi däri. Själv hade Steiner bakom sig relativt omfattande studier i såväl naturvetenskap och filosofi – vilket fört honom i kontakt med den nyare materialistiskt inriktade biologin. Han stod i ett skede den materialistiske naturvetaren **Ernst Haeckel** nära.

Då den tyska avdelningen av Teosofiska sällskapet bildades 1902 kallades Steiner till dess ordförandeskap. Han skulle inom ramen för den teosofiska rörelsen – som präglades av synkretism och stora inre skillnader – utveckla en egen, relativt sammanhållen lära, och 1913 bröt sig en stor del av den tyska organisationen loss från världsrörelsens huvudfåra. Med Steiner som ledare bildades den antroposofiska rörelsen med centrum i Dornach i Schweiz – än idag något av ett världscentrum för antroposofin.

Det skulle föra för långt att här gå in på skiljelinjerna mellan antroposofin och den teosofiska moderrörelsen, men förutom de obligatoriska personmotsättningarna rörde det sig förvisso främst om olika inställning till modern vetenskap, till kristendom, men också till spiritismen, ännu vid tiden för första världskriget en ganska utbredd företeelse.

Den inre kunskapsvägen

Steiner kallar sin lära "andevetenskap" eller "ockult vetenskap" och uttrycker därmed sin vilja till syntes (på andlig grundval) av ockultism och modern vetenskap. Han betraktar medeltidens ockulta rörelser som andliga höjdpunkter, från vilka utvecklingen under den nyare tidens vetenskap-

"Antroposofin är en forskningsmetod som syftar till fördjupad medvetenhet om vad människan är".

(ur föreningen Nyänkarnas höstprogram 1988)

liga uppsving snarast representerade ett steg tillbaka, en insnävning av den mänskliga kunskapen, en självstympning. I hegelsk anda betraktar han emellertid denna tillbakagång som logiskt nödvändig, och nutidens materialistiska och empiricistiska inskränkthet såsom en nödvändig ansats inför det stora språng framåt som antroposofins syntes innebär.

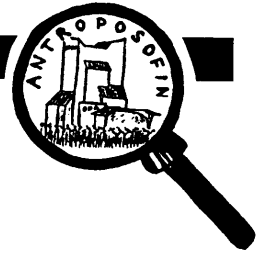
Steiner föreger i sina skrifter den största respekt för den empiriska kunskapsvägen, vilken dock måste syfta till att klarlägga varats andliga väsen. Den insikt han ådagalägger i sina verk baseras emellertid framför allt på ett annat slags erfarenhet av verkligheten bakom fenomenen – ett speciellt slags "imaginativt" tänkande där de andliga objekten omedelbart framstår för hans åskådning. Steiner menar att denna alternativa kunskapsväg står öppen för var och en som systematiskt är beredd att träna upp sitt tanke-, viljo- och känsloliv. Inom den antroposofiska rörelsen synes det emellertid inte som om någon av Steiners efterföljare

Rudolf Steiner (1861-1925), österrikisk skriftställare och tänkare.

på denna kunskapsväg tillnärmelsevis nått samma omfattande och djupa resultat som han själv. Därför är den moderna antroposofin, vad gäller utsagor och insikter om tingen bortom fenomenen, fortfarande i allt väsentligt beroende av en enda mans auktoritet. Rudolf Steiner åtnjuter inom den antroposofiska rörelsen en oomstridd ställning, och hans porträtt förekommer överallt, där antroposofier är församlade.

Det säger sig självt, att det för oss, som blott har tillgång till våra fem sinnen och en begränsad tid (och dito intresse) att sätta oss in i den antroposofiska läran, är en väldig, och i grunden kanske hopplös uppgift att på några få rader sammanfatta den. Tre principer framstår emellertid som tämligen centrala i antroposofiskt tänkande:

1. Varats grund är *andlig*. De andliga objekten för en självständig existens och är tillgängliga för direkt åskådning för de invigda. Härav drages följsatser rörande själens odödlighet, själavandringlära mm.

2. Alla substanser är i högre eller lägre grad besjälade och står i ett inbördes *samband*. Endast de lägsta substanserna är underkastade naturlagarna, som vi känner dem, och dessa lagar har endast lokal giltighet. Via kosmiska krafter står vi i förbindelse med och påverkas av världsalltet och astralsfären.

Människan, som är ett andligt väsen, är endast vad gäller en aspekt, den s k fysiska kroppen, underkastad naturlagarna.

3. Allting är *stätt i utveckling*. Å ena sidan utvecklas jorden och universum genom upprepade reinkarnationer, varav den senaste tog sin början med mysteriet på Golgata. Människosjälens utvecklas likaledes genom ständiga reinkarnationer. Också den enskilda individen genomgår en intressant utveckling genom upprepade metamorfoser. Eftersom just denna senare insikt ligger till grund för Waldorf-pedagogiken skall vi först ta upp antroposofins lära om individens utveckling. I nästa nummer av Folkvett kommer vi att beröra antroposofins syn på biodynamik och medicin.

Tänk med tänderna

Den empiriska vetenskapen har aldrig nått längre än till att betrakta människans *fysiska kropp*, varav det själsliga blott betraktas som ytfenomen.

Men människan äger också en *eterkropp* av formativa livskrafter, liksom fö djur och växter. Hon äger därtill en astralkropp (liksom djuren) vilken domineras av känslökrafter. Astralkroppen är inte bunden av naturlagarna. Vid insomnandet rör sig astralkroppen fritt i tid och rum, vilket vi upplever som drömmar. Vår fjärde kropp

är den viktigaste, *själen* eller "*jaget*" som enligt antroposoferna är odödligt och först några timmar efter döden lämnar kroppen i avvaktan på sin återfödelse.

Vi föds inte med alla dessa fyra kroppar, eller *väsensled*, fullt utvecklade. Det

"Waldorfpedagogiken har en mycket speciell och genomtänkt syn på barnets utveckling."

(Presentation av tv-program om Waldorfskolor, DN 7/12 1988)

nyfödda barnet är i allt väsentligt en fysisk individ, underkastad omgivningens naturkrafter. Det är eterkrafterna som driver fram *tänderna*, framkallar *tandömsningen* och utvecklar *tänkan*det. I tänderna ligger just den kraft som själsligt tar sig uttryck i tänkande. Denna process dominerar de sju första åren av vårt liv.

Sedan människan i sjuårsåldern fått sina tänder frigör sig nämnda eterkrafter från sina tandalstrande uppgifter och hjälper därefter till att utveckla det fria tänkandet, inte längre som en fysisk kraft, utan

som en rent eterisk kraft. Av denna anledning anser antroposofin att tandsprickning och tandsjukdomar står i ett intimt och betydelsefullt samband med barnets själsliga

utveckling – att barnet i viss bemärkelse tänker med sina tänder. Tanderna blir också viktiga hjälpmedel för att utveckla tänkan-

det efter sjuårsåldern, bl a genom att möjliggöra uttalet av t och d. Dessa konsonanter är ju vad som inom fonetiken kallas dentaler och ingår ofta i ord som betecknar tingen i omvärlden – t ex "det", "that", "das", ryskans "tot" osv. Det är dock oklart, huruvida Steiner egentligen menar att det utan hjälp av dessa konsonanter skulle vara skulldigt omöjligt att peka ut föremål i omgivningen.

Mellan sju och fjorton års ålder utvecklar eterkroppen känslolivet. Till att börja med är detta intimt knutet till den fysiska kroppen. Alla känslor hos barnet har täta korreler i inre sekretion, andning, cirkulation. Denna utveckling kulminerar med könsmognaden kring fjortonårsåldern. Då uppnår känslolivet sin självständighet i förhållande till det rent fysiska. Så till den grad avskiljer sig nu eterkroppen från den fysiska kroppen, att ynglingens eterkropp vid fjortonårsåldern äger kvinnliga former, medan flickans har manliga.

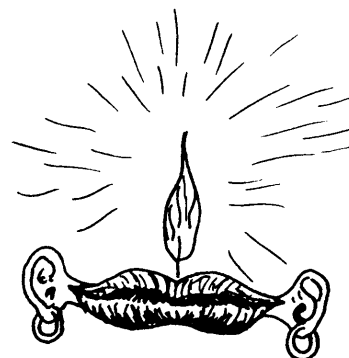
Astralkroppen och läpparna

Samtidigt utvecklas emellertid nu en tredje kropp – eller ett tredje väsensled – astral-

kroppen. Denna är något mer själslig än eterkroppen. Den utgör människans andra översinnliga väsensled. Vid fjorton-femtonårsåldern avskiljes astralkroppen och blir också den självständig gentemot den fysiska kroppen.

Läpparna utgör ett yttre centrum för manifestationerna av denna process. På en sjuåring rör sig läpparna som ett utslag av rent organisk aktivitet – blodcirkulationen går ut i läpparna och sätter dem i rörelse. Vid trettonårsåldern rycker känslolivets själsliga aktivitet in och rör läpparna som genom individens fria val.

Liksom det *tankemässiga* i språket tog sig uttryck i dentalerna *t* och *d* blir det nu

Läppar (fritt efter Salvador Dali).

utvecklingen av labialerna, läppjuden *b* och *p* (som i "puss" eller "baccio") som betecknar läpparnas övergång från organisk till själslig verksamhet.

Den följande sjuårsperioden fram till vuxenblivandet vid 21-årsåldern kännetecknas bl a av viljelivets utveckling. Fram till det tjugonde och tjugoförsta levnadsåret är viljan beroende av hur andningen överföres i blodcirkulationen och hur denna i sin tur, genom den inre eld som alstras däri, begagnar rörelseapparaten, armar och ben, då människan rör sig och visar viljeyttringar.

Fram till denna ålder är människan väsentligen underkastad tyngdkraften, och därför inget självständigt väsen. Ännu dominerar hos blodet blodkropparnas tyngd, ty dessa innehåller järn och drages nedåt genom gravitationen.

Nu vid tjugooettårsåldern erhåller individen liksom en stöt underifrån varigenom en uppdrift äger rum i blodet. Därför sätter människan fötterna i marken annorlunda efter tjugooettårsåldern än före. Hon blir ett i sig slutet väsen, som paralyserar de nedåtströmmande gravitationskrafterna genom uppåtströmmande krafter. Tidigare har alla hennes tillväxt- och utvecklingskrafter strömmat från huvudet och nedåt.

Viljans riktningar

Dessa förskjutningar i kraftförhållandena har en fundamental betydelse för individens utveckling, och därmed för hela uppfostringsväsendet. Ty all vilja verkar nedifrån och uppåt, allt tänkande uppifrån och nedåt – från himlen mot jorden går tänkandets riktning, från jorden mot himlen går viljans riktning. I den för uppfostran centrala perioden mellan sju och fjorton år måste i synnerhet dessa riktningar sättas i relation till varandra.

Om man vill komma i kontakt med människan utifrån tänkandet måste man ta vägen via det konstnärliga. Om man vill närma sig människan utifrån det andliga måste man gå tillväga i en religiös stämning. Uppfostran mellan det sjunde och fjortonde året kan därför endast bli sant mänsklig om den i et närmaste förvandlas till en religiös kulthandling. Pedagogiken måste berikas med konst och religion.

Det var utifrån denna grundsyn Steiner utvecklade sitt pedagogiska program, som han tillämpade på enstaka elever ur förnäma hem i Wien i slutet av 1800-talet. Det

var också utifrån denna syn han gick till verket, då han av direktören för cigarettfabriken Waldorf-Astoria i Stuttgart 1919, Emil Molt, ombads organisera undervis-

"Inga direktiv från stat, kommun eller fack får vara vägledande, utan endast de lagbundenheter som råder i barnets utveckling."

(Presentation av tv-program om Waldorfskolor, DN 7/12 1988)

ningen för de anställdas barn. Waldorfpedagogiken har därefter blivit en internationell rörelse med över 300 skolor på olika nivåer världen över. I Sverige finns förutom Kristofferskolan i Stockholm med 600 elever, waldorfskolor i Göteborg, Örebro, Lund, Delsbo, Umeå, Norrköping. Man utbildar sina lärare vid Rudolf Steiner-seminariet i Ytterstjärna, där årligen 180 elever antas utan formella krav på förkunskaper. Vid seminariet finns en jordbrukslinje, en eurytmilinje, en konstnärlig linje och en läkepedagogisk linje.

Waldorfskolorna finansieras med terminsavgifter (som 1984 på Kristofferskolan uppgick till 3 150 kronor per barn och läsår), genom föräldrainsatser i form av frivilligt arbete samt sedan några år, efter riksdagsbeslut, genom statsbidrag.

Rudolf Steiner utvecklade även en speciell syn på människans förhållande till miljön samt på läkekonsten. Dessa skall vi ta upp i nästa avsnitt av denna artikel, i nästa nummer av Folkvett.

Hans Isaksson

Artikelförfattaren är läkare verksam vid Södersjukhuset och medlem i Vetenskap och Folkbildning.

Detta är den första av två artiklar som bygger på ett föredrag som han presenterade vid föreningens medlemsmöte den 26:e november 1987.
